

REKABET FORUMU

HUKUK-EKONOMİ-POLİTİKA

Haziran 2019, Sayı: 127

Rekabet Derneği, 20 Mayıs 2004 tarihinde kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Derneğin amacı Türkiye’de rekabet ortamının ve rekabet kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Bu dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına ait olup Rekabet Derneği’ni bağlayıcı değildir.

Web: www.rekabetderneği.org

SIYASİ REKABETTE MAĞDURİYET ETKİSİ

Prof. Dr. Erdal Türkkan (erdalturkkan@hotmail.com)

23 Haziran 2019 da tekraren yapılan İstanbul büyükşehir belediye başkanlık seçimi, iki başat aday arasındaki oy farkının beklenmedik bir biçimde 13 binlerden 808 binlere tırmanması sonucunu doğurmuştur. Oysa bu seçimde de daha önceki seçimlerde olduğu gibi siyasi iktidarın hakim gücünü çok boyutlu olarak rakip adayın ve rakip siyasi partilerin itibarsızlaştırılması amacıyla kullandığı ve bu çabaların ekstrem düzeylere tırmandırıldığı görülmüştür. Bu durumda, 31 Mart seçimlerinde sonra geçen üç ay içerisinde bu kadar büyük bir farkın neden kaynaklandığı sorgulanmaya başlanmıştır. Yapılan tartışmalarda çeşitli, faktörler yanında bir “mağduriyet etkisinden” söz edilmektedir. Bu yazıda önce siyasi rekabette mağduriyet etkisinin tanımı ve kapsamına açıklık getirilmeye çalışılacak, bundan sonra mağduriyet etkisinin siyasi sonuçlarına değinilecek, son olarak da mağduriyet etkisinin adil rekabete ne ölçüde ve nasıl katkıda bulunabildiği sorusuna cevap aramaya çalışılacaktır. .

Mağduriyet Etkisinin Tanımı ve Kapsamı

Siyasi rekabette “mağduriyet etkisi” kavramı, seçmenin bir bölümünün, yarışmacı taraflardan birisinin diğeri tarafından mağdur edildiği ve veya kendisinin mağduriyetine yol açan eylemlerde ve söylemlerde bulunduğu düşüncesi ve inancıyla oyunu, mağdur edenin rakibi veya mağdur edilen lehine kullanmasını ifade eder.

Burada cevaplandırılması gereken sorulardan birisi 23 Haziran seçimlerinin seçmen açısından ne ölçüde mağduriyet yaratabilecek bir nitelik arz ettiğidir. Bu açıdan mağduriyetleri üç ana grupta toplamak mümkündür:

İlk olarak 23 Haziran seçimleri, seçmenlerin tamamı için, seçimlerin tekrarının yarattığı kayıplar ve maliyetler çerçevesinde bir mağduriyet etkisi yaratmıştır. Bu etkiyi maddi mağduriyet etkisi olarak nitelendirmek mümkündür. Pek çok seçmen yenilenen seçimler nedeniyle tatile gidememiş, tatil planlarını değiştirmiş veya tatilini yarıda keserek İstanbul 'a gelmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde seçmenlerin tamamı yenilenmesinde hiçbir kusuru olmadığı halde belli bir maddi maliyete katlanmak suretiyle bir kez daha sandık başına giderek oyunu kullanmak zorunda kalmıştır. Diğer taraftan seçmenler, seçim sürecinde yapılan her türlü propaganda masrafının doğrudan veya dolaylı olarak kendi ceplerinden çıktığının farkında ve bilincindedir. Seçimlerin uzaması ve tekrarlanması nedeniyle, Türkiye'nin beklenmeyen bir ek belirsizlik sürecine girmesinin yarattığı yüksek maliyetler de bilinçli seçmenin mağduriyet faturasını kabartan bir husustur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde yaşanan kısmi yönetim boşluğunun da belli bir faturası olduğu muhakkaktır. Halkın tamamının üstlendiği yenilenme maliyetleri arasında Türkiye'nin üç ay boyunca ülkenin esas ekonomik ve dış politika meselelerine odaklanamamasından kaynaklanan maliyetler de yer almaktadır. Üç çeyrek boyunca yaşanan ekonomik daralma, yüksek işsizlik ve yüksek enflasyon ortamında bu maliyetlerin bireylere doğrudan veya dolaylı olarak yansıdığı muhakkaktır.

Mağduriyetin ikinci boyutu, seçmenlerin bir bölümü tarafından hissedilen bir haksızlık ve adaletsizlik duygusu ile ilişkilidir. Bu mağduriyeti de "hak gaspı mağduriyeti" olarak adlandırmak mümkündür. Burada esas itibarıyla İmamoğlu'na oy veren kitle mağdur konumunda olmakla birlikte, sessiz ve tepkisiz kalmanın da bu adaletsizliğe iştirak etmek olacağını düşünen önemli bir kitle de mağdurlar kapsamında değerlendirilebilecektir. Bu haksızlık ve adaletsizlik duygusunun oluşmasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. İlk olarak YSK kararı hukuki olmaktan çok siyasi bir karar olarak nitelendirilmiştir. Bu durum, özellikle gerekçeli kararın açıklanmasından sonra netlik kazanmıştır. Kararın alınmasında yedek üyelerin de oy vermesi, başkan da dahil olmak üzere dört üyenin aleyhte oy vermesi yanında gerekçeli kararda sözü edilen usulsüzlüklerin seçim sonuçlarını nasıl değiştirdiği konusunda minimum kanıtların ve illiyet bağının ortaya konulmaması ve yapılan usulsüzlüklerin seçim sonuçlarını değiştirecek boyutta olup olmadığı konusunda bir kanıt bulunmaması mağduriyet düşüncesini kuvvetlendirici etkiler yaratmıştır. Diğer taraftan aynı koşullar altında gerçekleştirilen seçimde, içinde il genel meclisi üyeleri, büyük şehir belediye başkanlığı, ilçe belediyeleri ve muhtarlar ile ilgili dört pusulanın bulunduğu zarfın içinde sadece başkanın oyunun sakatlandığı varsayımına göre karar alınmış olması da seçimde mağduriyet duygusu yaratan bir haksız uygulama olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü olarak doğrudan adaylardan birisine yönelik olarak yürütülen aşırı itibarsızlaştırma gayretleri de bu aday lehine bir mağduriyet yaratabilmektedir. Seçim sürecinde Cumhurbaşkanı'nın makamın verdiği tüm imkanları ve ayrıcalıkları rakip aday İmamoğlu'nu itibarsızlaştırmak için sonuna kadar kullanması, Karadeniz

seyahatinde yaratılan suni bir VIP krizi ile Valiye İt dediği iddiası ile İmamoğlu'nun seçilse dahi göreve getirilemeyeceği algısının yaratılmaya çalışılması, İmamoğlu'nun Pontus nitelmesi ile adeta Yunanistan'ın emrinde bir ajan olduğu imajının yaratılmaya çalışılması, İmamoğlu'nun diplomasının sahte olduğu iddiasının ortaya atılması, İmamoğlu'nun yolsuzluklarının Sayıştay raporu ile tespit ve tescil edildiği iddiasının köpürtülmesi, İmamoğlu'nun PKK ile irtibatlı olduğu imajının yaratılmaya çalışılması konusunda iktidar yanlısı medyanın yoğun çabaları, İmamoğlu'nu kendisini savunamaz hale getirmiştir. Bir iddialar bombardımanı karşısında kendisini savunamaz hale gelen bir kişinin mağdur olarak görülmesi sık görülen bir durumdur. TRT gibi bir kamu kurumunun İmamoğlu'na kendisini anlatma konusunda minimum yeterli imkanı tanımaması da mağduriyeti güçlendiren etkiler yaratmıştır.

İki adayın açık oturumda karşı karşıya gelerek soruları cevaplandırmaları, Binali Yıldırım beklediği üstünlüğü sağlayamamıştır. Bu nedenle moderatör üzerinde yürütülen kampanya ve mağduriyet yaratma çabaları sonucu değiştirmemiş, aksine piyeyi deve yapma ve suni mağduriyet yaratma çabaları tersine etkiler yaratabilmiştir.

Dördüncü bir mağduriyet yaratma faktörü olarak rakibe destek veren belli bir seçmen kitlesini etkilemeye yönelik a tipik eylemler ve söylemler söz konusu edilebilir. Burada mağduriyet duygusunun ortaya çıkabilmesi için rakibe oy veren seçmen kitlesini etkilemek amacıyla kullanılan eylem ve söylemlerin samimiyetsiz bir aldatma girişimi olarak algılanması önem kazanır. Ayrıca bu girişimlerin, etik, yasal ve siyasi açıdan çeşitli sakıncalar yaratması durumunda da ek negatif tepkilere neden olması söz konusu olabilmektedir. Seçime çok kısa bir süre kala, Öcalan'ın devreye sokularak Kürt seçmenden tarafsız olmasını beklediği mesajının verilmesi, iktidarın beklediği etkileri yaratmadığı gibi, devlet gücünün seçimlerde üstünlük kazanmak için her şekilde kullanılabileceği inancını ve bu bağlamda mağduriyet ve kızgınlık duygusunu da güçlendiren etkiler yaratmıştır.

Mağduriyet Etkisinin Geleceğe Yönelik Siyasi Sonuçları

23 Haziran seçimlerinin sonuçları, mevcut siyasi iktidarın yenilemeyeceği ve iktidarın sandık yoluyla el değiştiremeyeceği konusundaki yerleşik düşüncenin ciddi şekilde sarsılmasına neden olmuştur. Mevcut siyasi iktidarın sandık yoluyla değiştirilemeyeceği inancı YSK'nın 31 Mart Seçimleri'ni hukuki açıdan ikna edici olmayan bir kararla yenileme kararını aldıktan sonra hem yurt içi hem de yurt dışı kamu oyunda daha fazla kuvvet kazanmıştır.

Diğer taraftan 23 Haziran sonuçları, Recep Tayyip Erdoğan'ın ikinci defa ağır yenilgiye uğraması anlamına gelmektedir. Çünkü Erdoğan belki de kaybetmesinde de etkili olan yanlısı bir strateji ile bu seçimlere şahsi ağırlığını koymuştur. Erdoğan'ın tek adam rejiminin sağladığı bütün imkan ve ayrıcalıklardan sonuna kadar yararlandığı halde iki defa çok önem verdiği bilinen İstanbul'da seçim kaybetmesi tek adam rejiminin bekası

açısından yeni bir durum yaratmıştır. Erdoğan'ın 23 Haziran kişisel yenilgisinden sonra izlediği bazı politikaları gözden geçirmesi, yeni arayışlara yönelmesi olasılığı ve zorunluluğu artmış olmaktadır.

23 Haziran seçimlerinin AK parti içinde uzun süredir varlığını hissettiren huzursuzluk ve arayışların da sonuçlanmasını ve somutlaşmasını hızlandırıcı etkileri olacaktır. 23 Haziran seçiminin sonuçları parti içindeki memnuniyetsizlerin seslerini daha da yükseltmeleri veya parti dışında yeni arayışlara girmeleri söz konusudur.

Mağduriyet Etkisinin Adil Rekabete Katkısı

Mağduriyet etkisinin adil rekabete en önemli katkısı, gelecek seçimlerde adil rekabete yönelme ve güvenme eğilimini arttırmasıdır. Örneğin 23 Haziran seçimleri bundan sonra gerçekleştirilecek seçim süreçlerinde gerek kazanan gerekse kaybeden tarafların önemle üzerinde duracağı bazı sonuçlar yaratabilecektir.

İlk olarak bu seçimlerde kendisini hissettiren mağduriyet etkisi, mücadele ne kadar eşitsiz koşullar altında yapılırsa yapılsın iyi ve uygun adaylar ve doğru stratejiler ile yapılacak mücadelelerde kazanma şansının olabileceğini göstermiştir. Şüphesiz bu durum Türkiye'de demokrasinin geleceğine daha umutla bakılması imkanını yaratmıştır. Ancak bu tespit yapılırken çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu tespit, seçimlerde adil rekabetin sağlanması açısından basın ve ifade özgürlüğünün ve haber alma özgürlüğünün önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Basının siyasi iktidarın kontrolü altında olması ve muhalefetin sesini duyurma konusunda gerekli minimum imkanlara sahip olmaması, siyasi iktidarı çok yönlü itibarsızlaştırma kampanyaları yapmaya teşvik etmekte ve bu kampanyalar, akıllı bir biçimde yürütüldüğünde muhalefetin seçilme şansını önemli ölçüde azaltabilmektedir. Bu durum özellikle % 50+1 çoğunlukla kazanma zorunluluğu olan hallerde önem kazanmaktadır. Öyle ki hayal mahsulü bir itibarsızlaştırma kampanyası ile güçlü bir adayın seçim kaybetmesi mümkün olabilmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken temel sorulardan birisi de mağduriyet etkisinin adil sonuç verip vermeyeceğidir. Burada birkaç olasılık ortaya çıkmaktadır. İlk olarak Siyasette iktidar lehine eşit olmayan silahlarla yapılan mücadele sürecinde muhalif adayın suni veya abartılı suçlamalarla itibarını yitirip seçimi kaybetmesi olasıdır. Ancak savunması yetersiz kalan adayın aşırı itibarsızlaştırması da bir mağduriyet yaratabilmektedir. Bu iki etkinin birincisi baskın olduğu zaman bir negatif seleksiyonun ortaya çıkması söz konusudur. İkinci durumda ise adil rekabet ihlallerinin yarattığı oy kaybının kısmen veya tamamen mağduriyet etkisi tarafından karşılanması söz konusudur.

Mağduriyet etkisinin siyasette iktidar lehine negatif seleksiyon olasılığını arttıracak şekilde kullanılması ve yönlendirilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durum özellikle

basın ve ifade özgürlüğünün gelişmediği bir ortamda iktidar tarafından mağduriyet oyununun ustaca ve çok bilinçli bir biçimde oynanması halinde söz konusu olacaktır. Nitekim ekonomik krizlerin seçimler üzerindeki negatif etkisi, siyasi iktidarın dış güçlerin saldırısına maruz kaldığı gibi bir mağduriyeti ustaca yaratabilmesi ile yakından ilişkilidir. Siyasi iktidarların hep ülkenin dış güçlerin tehdit ve saldırısı altında olduğu ve beka sorunu yaşadığı izlenimini yaratmaya çalışmaları kendileri açısından bir mağduriyet duygusu yaratma amacına yöneliktir.

Sonuç itibarıyla mağduriyet etkisi, bir tepkiyi ifade etmektedir. Bu tepkinin bazı hallerde amacı aşan boyutlarda olması ve adil rekabetin vereceği sonuçlardan uzaklaştırıcı etkiler yaratması olasılığı vardır. Özellikle adalet duygusunu sarsan uygulamaların, sert ve ölçsüz tepkilere neden olması mümkündür. İyi manipüle edilmiş mağduriyet duygularının yaratacağı etkilerinin ülkeye zarar verecek boyutlar kazanması söz konusu olabilir. Bu çerçevede mağduriyet etkisinin bir çeşit "Demokles'in kılıcı" işlevi görmesi, yani siyasi iktidarı aşırı mağduriyet yaratacak söylem ve eylemlerden uzak tutması ve halkın farkındalık düzeyinin mağduriyet manipülasyonlarına imkan vermeyecek düzeyde olması önem kazanmaktadır.

Her halde mağduriyet etkisinin adil rekabeti sağlaması söz konusu değildir. Bu etki bazı hallerde seçim sonuçlarının adil rekabetin sağlayabileceği düzeye daha yakın gerçekleşmesini kolaylaştırabilir. Ancak bazı ekstrem hallerde mağduriyet etkisinin adil rekabetle sağlanabilecek sonuçlardan uzaklaşmaya yol açması da olasıdır. Bu durum, örneğin seçimleri adil rekabet koşullarında kazanabilecek iktidar partisinin, çeşitli nedenlerle muhalefeti aşırı mağdur etmesi ve seçimi onun kazanmasına yol açabilecek bir mağduriyet etkisini tahrik etmesi halinde ortaya çıkabilir. Burada, telefi etmekten çok, doğrudan doğruya cezalandırıcı bir mağduriyet etkisi söz konusudur.

Son olarak mağduriyet etkisinin siyasi rekabette ortaya çıkabilen bir olgu olduğunu, ekonomik alanda mağduriyet etkisinin belki çok istisnai hallerde ortaya çıkabilecek bir durum olduğunu ifade etmek yararlı olacaktır.

